

Pariisin rauhansopimus maanpuolustuksen ongelmana 1950-luvun alussa

Suomen asevoimille rauhansopimuksen 13 artiklassa määritetyt vahvuusrajat olivat:

- maavoimat, mukaan lukien rajavartioujoukot ja ilmatorjuntatykistö 34 400,
- sotalaivaston miesvahvuus 4 500 ja kokonaistonnisto 10 000 tonnia,
- ilmavoimat, mukaan lukien laivaston ilmavoimat ja reservilentokoneet, kokonaisvahvuus 60 lentokonetta ja 3 000 miestä.

Sopimuksen 17. artiklan mukaan Suomelta kiellettiin atomiaseiden sekä muun muassa sukellusveneiden ja ohjattavien ammusten (ohjusten) hankinta. 18. artikla kielsi edellä mainittujen puolustusvoimien tarpeen ylittävän materiaalin pitämisen ja hankkimisen, ja 19. artikla velvoitti luovuttamaan ylijäämämateriaalin liittoutuneille tai tuhoamaan sen vuoden kuluessa.

Rauhansopimuksen 34. artiklassa määrättiin 18 kuukauden aika toimeenpanoa varten, jolloin Neuvostoliiton ja Englannin Helsingissä olevien lähetystöjen piti "yhteisymmärryksessä keskenään" antaa tarkemmat ohjeet. Kiristyneen poliittisen tilanteen vuoksi mitään yhteisymmärrystä ei kuitenkaan syntynyt, joten sotilasartiklojen tulkinta riitautui käytännössä heti alkuunsa. Suomi teki asianmukaiset vahvuusilmoitukset ja pyysi menettelyohjeita ylijäämämateriaalin luovuttamiseksi. Englanti vaati osuutensa luovuttamista heti määrääjän umpeuduttua, mutta Neuvostoliitto ei ilmaissut täsmällistä kantaa eikä myöskään hyväksynyt Englannin kiireellistä toimintaa asiassa.

Maavoimien käyttökelpoisen aseistuksen määräksi puolustusvoimien pääesikunta ilmoitti rauhansopimuksen valvojille heinäkuussa 1948 muun muassa noin 600 000 kivääriä, 60 000 konepistoolia, 20 000 pikakivääriä tai konekivääriä, vajaa 2 000 kranaatinheitintä ja 900 kenttätykkiä. Mitään käytännön toimenpiteitä liikamäärän luovuttamiseksi Neuvostoliitolle ei lopulta suoritettu.

Englanti sen sijaan vaati osuuttaan luovutettavaksi ja muutenkin huomautteli jatkuvasti tiukkojen tulkintojensa noudattamisen tärkeydestä. Englannin kannan mukaan reserveille ei olisi saanut varata henkilöstöä eikä aseita ja lentokonevahvuuden (60) piti sisältää kaikki sotilaslentokoneet. Suomalaiset katsoivat, ettei reservien kouluttamista ja kortistoimista ollut rajoitettu ja että 60 lentokoneen kattoluku tarkoitti vain taistelukoneita.

Presidentti Paasikiven ja puolustusvoimain komentajan jalkaväenkenraali Aarne Sihvon mielestä Pariisin rauhansopimuksen sotilasartiklojen asettamat rajoitukset ja yysopimuksen velvoitteet olivat keskenään ristiriidassa, mutta asian selvittäminen osoittautui vaikeaksi. Paasikivi ei halunnut kysyä Neuvostoliiton kantaa, koska se olisi voinut olla tarpeettoman tiukka. Hän ei myöskään tuntenut rajoitusten syntyhistoriaa, jossa englantilaisten osuus oli merkittävä. Siksi annettiin ajan kulua, kunnes vuonna 1952 kiristynyt kansainvälinen tilanne kiirehti etsimään "ylijäämävarustuksen" ja reservien ylläpidon ongelman ratkaisua.

Puolustusvoimien keskusvarikoihin varastoitujen aseiden kohtalo oli yhä avoinna. Oli kulunut jo seitsemän vuotta siitä, kun valvontakomissio oli ne sinne määrännyt, eikä mitään uutta päätöstä ollut tehty. Puolustusministeri Skog antoi jo alkuvuodesta kenraali Sihvolle kehotuksen ottaa selvää Neuvostoliiton kannasta, mutta vastaus saatiin vasta marraskuussa 1952. Eversti Rybakov sanoi silloin, ettei ollut esteitä sellaisen varastoidun

materiaalin myymiseksi tai romuttamiseksi, jota puolustusvoimat ei itse tarvitse. Sitten hän lisäsi Sihvon muistion mukaan: "Eikä tarvitsisi välittää siitä, mitä kommunistit mahdollisesti kirjoittaisivat tai puhuisivat, sillä se ei merkitsisi yhtään mitään." Paasikivi oli tietoon tyytyväinen mutta halusi vielä kirjallisen vahvistuksen.

Puolustusvoimat sai siis pitää käytössään sodan ajalta periytyneen runsaan asevarustuksen, mutta valtiojohto ei 1950-luvulla antanut lupaa ryhtyä tekemään liikekannallepanon valmisteluja yli rauhansopimuksen salliman 41 900 sotilaan sodan ajan joukoille. Liikekannallepanoa valmisteltiin tosin salaa, mutta sen toimeen paneminen olisi vienyt runsaasti aikaa.

Ulkomaiset ja osin kotimaisetkin tarkkailijat arvioivat Suomen puolustusvoimien suorituskykyä rauhansopimuksen rajoitusten mukaan eivätkä ottaneet huomioon reserviläisten muodostamaa voimaa, joka olisi ollut käytössä sodan varalta. Esimerkiksi englantilaiset eivät raporteissaan antaneet mitään arvoa puolustusvoimien reserville.

Puolustusvoimien potentiaali sodanjälkeisinä vuosina ei ollut läheskään niin vähäinen kuin monessa muussa läntisen Euroopan maassa. Liikekannallepanossa Suomi olisi pystynyt perustamaan noin 15 divisioonan maavoimat, tosin vasta muutaman kuukauden valmistelujen jälkeen ja yhä pahemmin vanhentuvalla viesti- ym. teknisellä välineistöllä varustettuina. Sen sijaan hyvin koulutettua, sotakokemusta saanutta henkilöstöä olisi ollut vielä riittävästi. 1950-luvun puoliväliin mennessä ilmapuolustus oli heikentynyt suhteellisesti eniten. Siihen liittyi organisoidun väestösuojelun puuttuminen. Myös merivoimien aluskalusto oli melkein kulutettu loppuun, mutta rannikkotykitöllä oli hyvät edellytykset täyttää tehtävänsä. Maanpuolustuksen perusta kaikkiaan oli terve, ja puutteet olivat tuolloin lähinnä materiaalisia.

Lähteenä Pekka Visuri, Puolustusvoimat kylmässä sodassa (1994), s. 49 - 51, 88 - 92 ja 107 - 128.